

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Španělsko a Itálie komparace konceptu
regionálního státu**

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy - britská a americká studia

Bakalářská práce

Španělsko a Itálie komparace konceptu regionálního státu

Kateřina Rmoutilová

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce, za užitečné rady a čas, který mi po celou dobu psaní práce věnoval. Dále bych ráda poděkovala své rodině za podporu v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod	6
1. Vymezení pojmů a konceptů	10
1.1 Unitární stát	10
2.1 Decentralizace	11
3.1 Regionální stát, regionalizace a regionalismus	13
4.1 Federace.....	14
2. Italská republika	16
2.1 Historický vývoj italského regionalismu	16
2.2 Ústava z roku 1948.....	17
2.3 Regionalismus prosazovaný severem.....	20
2.4 Itálie v 21. století.....	21
3. Španělské království	23
3.1 Historický vývoj španělského regionalismu	23
3.3 Diktátorský režim Franciska Franca	25
3.4 Ústava z roku 1978.....	27
3.4 Španělsko na přelomu 20. a 21. století.....	29
4. Autonomní a separatistická hnutí v Itálii a Španělsku	31
Závěr	35
Seznam pramenů a literatury	39
Resumé	43

Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem si zvolila Španělsko a Itálii – komparaci konceptu regionálního státu. Jedním z důvodů výběru mého tématu byl semestrální pobyt v Itálii ve druhém ročníku v rámci programu Erasmus. Této zkušenosti si velmi cením a věřím, že půlroční výjezd a pobyt na jedné z nejstarších univerzit ve střední Evropě, v Pavii, mi umožnil se více rozvíjet v oblasti akademického života.

Předmětem bakalářské práce je popsat a porovnat základní charakteristiku a rysy dvou regionálních států v Evropě – Itálie a Španělska. Cílem práce je tedy analyzovat koncept regionálních států v kontextu nynějších, ale i historických politických procesů a tendencí.

Itálie se skládá z dvaceti regionů, jejichž hranice jsou částečně určeny historicky, kulturně, lingvisticky či politicky. Další nižší územní celky tvoří provincie, komuny a metropolitní města. Regiony byly poprvé zakotveny v ústavě v roce 1948. Z dvaceti regionů má pět regionů statut zvláštní a patnáct regionů statut řádný. V roce 1861 dochází ke sjednocení Itálie v unitární stát. Z období sjednocení Itálie pochází touha nejnějnějších států na Apeninském poloostrově si ponechat své dřívější významné postavení.

Španělské království seskládá ze sedmnácti autonomních oblastí a také je zde jako v Itálii uplatněn asymetrický regionalismus. To znamená, že všechny oblasti nedisponují stejnou mírou kompetencí. Španělsko se tedy člení na třináct regionů s běžným statutem a čtyři regiony se statutem historickým, mezi něž patří Katalánsko, Baskicko, Galicie, Navarra. Španělsko bylo označeno za stát autonomních oblastí v roce 1978. Jednotlivé autonomní komunity (*comunidades autonomas*), vznikly procesem politického vyjednávání v letech 1979 až 1983.

Metodologické pojetí konceptu komparativní studie vychází z knihy *Jak zkoumat politiku* od Petra Druláka. Komparace je jen prostředkem k dosažení

cíle. Cílem práce je porovnat koncept regionálních států – Itálie a Španělska. Mezi výzkumné otázky patří: 1. Z jakých důvodů se regiony z těchto zemí snažily a ve značné míře stále snaží získat větší autonomii v rámci vlastního státu? 2. Zda dochází k posilování kompetencí regionů a případným směřováním k federalizaci? Stanovením těchto otázek dojdou k závěru, ve kterém budu schopna shrnout poznatky práce jako celku a zodpovědět dané otázky. V následujících kapitolách tedy budu analyzovat koncept regionálních států v kontextu nynějších, ale i historicky politických procesů a tendencí.

V historii se s procesy regionalizace a decentralizace setkáváme v západní Evropě zejména po druhé světové válce. Abychom však mohli lépe pochopit, jak k těmto procesům došlo, popíši ve dvou kapitolách historický vývoj regionalismu obou států. Kapitoly jsou členěny tak, aby poskytly co nejlepší přehled problematiky regionálních států. Nejprve se budu zabývat historickým vývojem regionalismu. Italská republika vzniká v roce 1861 složením ze sedmy monarchií, Španělsko jako jednotný stát funguje od roku 1479. Jazykové rozdíly, odlišné zvyky, kultura, ekonomika a či sociální charakter se promítly ve formě manifestu o zvýšení kompetencí a pravomocí pro některé regiony. Tyto žádosti byly logickým vyústěním diktátorských režimů, kterými si oba státy ve své minulosti prošly a které striktně prosazovaly unitární typ státu. Zajímavé je, že první ústava upravující pravomoci regionů byla vytvořena v Itálii (1948), ačkoliv je vznik Španělského státu datován několik století před vznikem Itálie.

První část bakalářské práce je tvořena teoretickou částí, jež se věnuje pojmům a konceptům, se kterými v celé práci budeme hojně setkávat. Mezi tyto pojmy patří: unitární stát, který je jednotným státem, jenž se dělí na samosprávné útvary nijak neparticipující na uskutečňování suverenity státu, dále se budu zabývat decentralizací, jenž je důležitým pojmem při vymezení problematiky regionálních států, kterým se budu věnovat v další podkapitole, kde se snažím poukázat na rozdílnost mezi pojmy regionalizace a regionalismus. Zaměřím se na tři základní typy interpretace pojmu

regionalizace a region, se kterými se v literatuře nejčastěji setkáváme, avšak nejpodstatnější pro práci bude regionalizace institucionální, jenž je typem decentralizace vyskytující se v Itálii a Španělsku. Posledním pojmem, se kterým se v teoretické části setkáme, je pojem federace.

Druhá část, která představuje praktickou část mé bakalářské práce, se skládá ze tří kapitol. Druhá kapitola s názvem Italská republika je členěna do čtyř podkapitol. V první podkapitole se věnuji historickému vývoji italského regionalismu. Tuto podkapitolu ukončuji rokem 1945, abych se v následující podkapitole mohla zabývat ústavou z roku 1948, jež stanovila základní principy regionalismu. Ústava vyčlenila republiku na regiony, provincie a obce. Dále jsou v ústavě definovány regiony jako samostatné správní jednotky s vlastními pravomocemi a funkcemi. Ústava vyjmenovává dvacet regionů tak, jak je známe dnes. V další podkapitole se věnuji regionalismu, který se začíná projevovat od 90. let 20. století na severu Itálie. V neposlední řadě neopomenu popsat, jak vypadá regionální Italský stát v 21. století.

Třetí kapitola s názvem Španělské království, prakticky kopíruje strukturu předchozí kapitoly. V první podkapitole se budu věnovat historii španělského regionalismu od roku 1469, kdy vzniká Španělské království spojením dvou významných křesťanských království. Popis historie ukončím na začátku 20. století, tak abych se mohla věnovat dalšímu podstatnému období španělské historie, jež značně ovlivnilo španělský regionalismus a tím je diktátorský režim Franciska Franka. Během autoritářské vlády Franciska Franka se z regionalismu stala legitimní síla demokratického odporu proti asimilační a unitární politice, kterou Franco zavedl na celém území Španělska. Zrod demokratické španělské ústavy je datován v roce 1978, tři roky po Frankově smrti. Dnes se Španělsko skládá ze sedmnácti autonomních komunit, které vznikly procesem politického vyjednávání v letech 1979 až 1983. Poslední podkapitola je věnována Španělsku a jeho regionálnímu vývoji od

konce 20. století až do dnešních let. V 90 letech se setkáváme s formálním snížením asymetrie mezi jednotlivými regiony.

Poslední kapitola je věnována autonomním a separatistickým hnutím v Itálii a Španělsku. Vzdávající nacionalistické a separatistické tendence určitých regionů nalezneme u obou států. Tyto separatistické tendence jsou často vyjádřeny různými způsoby a skupinami, nalezneme je v odlišných regionech. Některé tendence jsou historického rázu a mají za sebou dlouholetý vývoj, zatímco ostatní mohou vzniknout či vznikaly v posledních letech.

1. Vymezení pojmů a konceptů

Teoretická část bakalářské práce s názvem *Španělsko, Itálie – komparace regionálních států* se věnuje vysvětlení a vymezení pojmů a konceptů, kterých se v práci užívá a které s problematikou regionálních států souvisejí.

Pojmy jako regionalismus, regionalizace a decentralizace jsou zde klíčové. Samotný pojem region je mnohoznačný, nepoužívá se pouze pro označení teritoriální jednotky uvnitř státu, ale také pro pojmenování určitého celku států v mezinárodním prostředí. V tomto textu se však budeme zabývat pouze prvním pojetím pojmu region. Budeme vycházet z definice předního britského politologa M. Keetinga, který ve své knize *The new regionalism in Western Europe: Territorial Reconstructing and Political Change* definuje region jako „zprostředkující územní úroveň mezi státem a lokální sférou“ (1998: 9).

S existencí regionů je spojena i řada dalších pojmů jako regionalismus, regionalizace a decentralizace. Pro jejich interpretaci využijeme dílo od A. Heywooda, které bylo přeloženo do českého jazyka a nese název *Politologie*.

Z díla od P. Holländera *Základy všeobecné státovědy* budeme vycházet při vymezení pojmu unitární stát. A. Čepová se v knize *Decentralizace národních států v západní Evropě Úloha politických aktérů v procesu decentralizace* zabývá právě decentralizací národních států v západní Evropě

1.1 Unitární stát

Převážná většina dnešních států má unitární systém vládnutí. V tomto systému je nositelem suverenity jedna národní (celostátní) instituce (Heywood 2008:206). Unitární stát je jednotným státem, přičemž se dělí pouze na administrativně správní jednotky (okresy, provincie, oblasti, kraje). Tento typ státu je zpravidla centralizovaným státem, řízeným z jediného centra. Decentralizovaný unitární stát obsahuje ve své vnitřní mocenské správě územní útvary, kterým náleží určitá rozhodovací samospráva, nikoliv však

legislativní¹ (Klíma 2011a:111). Tyto samosprávné útvary nijak neparticipují na uskutečňování suverenity státu. Pro unitární stát je typická jedna ústava, jedna soustava nejvyšších orgánů, jedna soustava zákonodárství, jedno státní občanství. Ve vnitřním uspořádání státní správy jsou typické vztahy hierarchie, tj. nadřízenost a podřízenost místních a ústředních orgánů. Autonomie, kterou lze definovat jako formu politické decentralizace státu, může být součástí unitárního státu. Vzniká zákonnou (resp. ústavní) úpravou. Tato úprava přináší autonomii větší rozsah pravomocí oproti ostatním územním celkům (Holländer2009:331-332). Autonomie můžeme rozdělit na dvě skupiny, za prvé na autonomii zákonodárnou, která má právo vydávat vlastní zákony, a za druhé na autonomii správní, která může vydávat vlastní správní předpisy. Práva zákonodárných autonomií se liší nejen mezi státy, ale i uvnitř států samotných. Zákony dané autonomie musejí odpovídat celostátním zákonům. Správní autonomie disponuje doplňujícími pravomocemi v určitém okruhu správních činností. Státní orgány mají právo pozastavit nebo zrušit rozhodnutí níže postavených orgánů (Klíma 2011a:114-115). Forma decentralizace může mít podobu decentralizace úplné, jazykové či etnické.

2.1 Decentralizace

Dalším stěžejním termínem je decentralizace, která představuje proces přenosu kompetencí z centrální vlády na nižší úroveň. Rozlišujeme, v jaké míře došlo k naplnění decentralizace. Za nejslabší formu decentralizace je označována dekoncentrace, která pouze přesouvá části centrální administrativy na lokální úroveň a probíhá v centralizovaných unitárních systémech (Čepová 2002:37).

Devoluce státní moci je silnější formou decentralizace, kde jsou pravomoci převedeny na místní volené orgány. Ústřední vláda si ponechává možnost zasáhnout, měnit či dokonce zrušit takové lokální uspořádání.

¹ Unitární státy mají jedinou strukturu státní moci, jež se promítá do celého teritoria. Suverénní politická moc není dělena a spadá výhradně pod odpovědnost centrální vlády. Všechny složky státní moci vystupují shodně v rámci celého státního území, přičemž mohou přenechávat některé administrativní úkoly dekoncentrovaným orgánům státní správy (Čepová 2002:37).

Prohloubení devoluce vzniká v případě, kdy jsou regionální vlády ústavně garantovány a možnost ovlivňování ze strany centra je tak minimalizována (ibidem:37).

Decentralizaci můžeme chápat jako výsledek dvousměrného procesu. Bottom up nazýváme proces, který probíhá zdola-nahoru a je jednou z možných odpovědí centra na požadavky regionálních hnutí, tzv. regionalismu. Jednotlivé územní jednotky (regiony) se mohou lišit politicky, kulturně, ekonomicky či sociálně. Regionalizace je decentralizace v opačném směru, směřuje totiž z centra k jednotlivým lokalitám (regionům), tj. shora dolů (top-down), (ibidem: 38-39). Mezi regionalizací a decentralizací platí takový vztah, že každá politická regionalizace je zároveň i decentralizací, naopak to ale neplatí (Hloušek 2011: 228).

Heywood vymezuje výhody spojené s decentralizací do čtyř základních kategorií. Jsou jimi: 1. Participace občanů, která je rozhodně vyšší, jelikož místní nebo regionální vláda je rozhodně účinnější při poskytování možnosti účasti občanů na politickém životě než vláda centrální. 2. Vyšší odpovědnost místních orgánů, jelikož tyto orgány jsou obvykle „bližší“ lidem a jsou i vnímavější k jejich potřebám. 3. Větší legitimita místních orgánů v rozhodování, jelikož rozhodnutí přijímaná na lokální úrovni by měla více reflektovat potřeby lidí v dané oblasti. 4. Ochrana svobody před centralizačními hrozbami, jelikož decentralizace chrání svobodu tím, že rozptyluje státní moc a vytváří tak soustavu brzd a vyvážení. Periferní orgány brzdí centrální vládu i sebe navzájem. Dále Heywood zdůrazňuje kontrolní funkci lokálních vlád a jejich možnost vyvažovat centrální moc (Heywood 2008:199).

Decentralizace a odlišný přístup centra k jednotlivým regionům a může být ale i poměrně nebezpečným nástrojem moci. Může vyvolat chaos, vnitřní

nestabilitu a způsobit dominový efekt a tím tak stupňovat tlak na centrum². Centrum by si tedy mělo ponechat určitou míru autonomie, kterou by využívalo v krizových situacích, jakou je například radikalizace otázky decentralizace. Ekonomický rozvoj regionů je pak důležitým aspektem, kdy centrum musí zvážit, až do jaké míry je decentralizace pro daný stát výhodou. Je běžné, že některé regiony jsou ekonomicky tak soběstačné, že nemají chuť se podílet na aktivitě se státem a doplácet tak na ostatní regiony, a mají snahu se úplně odtrhnout. Právě decentralizace, kde se určitá míra pravomocí z centra přesouvá postupně na všechny regiony, má těmto separatistickým tendencím zabránit a zachovat tak stabilitu v daném státě (Čepová 2002:100–101).

3.1 Regionální stát, regionalizace a regionalismus

Regionální stát je možné definovat jako stát, který je rozdělen na konstitutivní jednotky (regiony) disponující určitou mírou pravomocí přidělené centrální vládou (Swenden 2006:14). Když jednotlivé vlády jako instituce přenášejí určité pravomoci na regiony, nazýváme tuto skutečnost regionalizací. V literatuře se můžeme setkat se třemi základními typy interpretace pojmu regionalizace a region. 1. Regionalizace bez vytvoření regionálních stupňů, např. ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska pouze tři ze čtyř národů tvoří v administrativním kontextu jednotky, které můžeme označit pojmem region. Mezi tyto národy řadíme Skoty, Velšany a Iry, naopak Anglie ničím takovým doposud nedisponuje. 2. Ve Francii se proti tomu setkáváme s modelem regionální decentralizace, který na základě reformy připsal regionům stejný statut jako jiným správním jednotkám, tj. departmentům a komunám. 3. Regionalizace politická, resp. regionalizace institucionální je typem decentralizace vyskytující se v Itálii a Španělsku. V těchto zemích disponují politické mocenské regionální orgány legislativními kompetencemi, které byly přeneseny z centra (Říchová – Fiala 2002:13-14). Regionální státy tedy představují určitou formu regionální decentralizace.

²Centrum lze chápat jako centrální stát, nebo jednotku, která je určitým způsobem nadřazená ostatním regionalizovaným jednotkám (Swenden 2006: 49).

Teorie regionalismu definuje regiony prostřednictvím lidí, kultury, či jazyka, což jsou ukazatele, které dokládají existenci specifické politické jednotky, jež má právo na menší či větší autonomii. Na regionalismus může být nahlíženo i jako na ideologii, resp. politické hnutí, které v sobě často zahrnuje požadavek směřující k vytvoření regionální vlády a to těmi, kdo žijí v daném teritoriu (tj. v konkrétním regionu), (Říchová – Fiala2002:15).

Centrální stát si zachovává své nadřazené postavení tím, že může již udělené pravomoci regionům znovu odebrat. Postavení konstitutivních jednotek je tedy slabší než v případě federace. Centrální vláda je ochotna přiznat regionům větší roli v případě, že tím ochrání nebo rozšíří svou politickou podporu napříč státem. Silná forma regionalismu má tendenci vytvářet regionální státy, které se později mohou transformovat do plnohodnotných federací. Regionální státy mají značně vyvinuté místní nebo regionální úrovně samosprávy, které jsou voleny přímo (Swenden 2006:14).

4.1 Federace

Federace je složeným státem, který se skládá z členských států nebo ze státních útvarů. Tato skutečnost odlišuje federaci od unitárního státu, který může být složen z několika autonomních celků. Federace je často svazového původu, což znamená, že vznikla na základě do té doby samostatných států. Zachovává si státní suverenitu původního státu, včetně možného práva na vystoupení z celku (Klíma 2011a:117-120). Podstatou složeného státu je dělba suverenity mezi složený stát a jednotlivé členské státy (územní celky). Z podstaty složeného státu vyplývají znaky federace, mezi něž patří: územní celky mají státoprávní povahu, je zde dvojitá soustava ústav a nejvyšších státních orgánů, dvojité zákonodárství, dvojité státní občanství (Holländer 2009: 334).

Pro federaci, jako nejsilnější formu decentralizace, je typické vertikální dělení moci mezi úroveň federální a úrovně jednotlivých územních celků.

Federální ústavy jsou založeny na dvou principech. Prvním je princip autonomie, který znamená konstituční garanci sfér legislativních kompetencí pro jednotlivé federální jednotky. Ve federaci není aplikována stejná legislativa v rámci celého území. Druhým je princip participace, kdy jsou federální jednotky zastoupeny ve federálních institucích, především v druhé komoře parlamentu, která funguje jako orgán územní reprezentace (Čepová 2002:37).

2. Italská republika

2.1 Historický vývoj italského regionalismu

Italský stát vzniká v průběhu 19. století sjednocováním jednotlivých monarchií na Apeninském poloostrově. Kořeny italské místní správy však sahají daleko před období formování italského národního vědomí, úsilí o obrození a emancipaci (*Risorgimento*³) a následného sjednocení. Za nadvlády napoleonské Francie v letech 1802 až 1814 byl zde aplikován francouzský systém vládnutí založený na přísné politické a administrativní centralizaci, která nebrala ohled na odlišnosti, potřeby a specifika místních tradic. V období sjednocení Itálie byla základním rysem italské společnosti především separace – mezi městem a venkovem, elitami a lidem a zejména mezi různými regiony. Regiony v tomto období chápeme pouze jako oblasti, se kterými se ztotožňovalo jejich obyvatelstvo. Až 70% lidí žilo na venkově a v mnoha případech jejich teritoriální uvědomění příslušnosti nepřekročilo hranici regionu, ve kterém pobývali. To bylo zapříčiněno několika důvody, obyvatelstvo se velmi často nevzdalovalo z vlastní zóny jednak z důvodu nedostatku cest, ale také z důvodu jazykové bariéry (Šustková 2002:168, Dvořáková – Kunc 2009: 58).

Itálie se stává unitárním státem v roce 1861, kdy bylo vytvořeno Italské království v čele s Viktorem Emanuelem II. Savojským, který pocházel ze savojské dynastie. Z tohoto období částečně pochází touha po asymetrickém uspořádání na Apeninském poloostrově, kdy si historicky nejvlivnější státy chtěly zachovat určitou míru autonomie, která by reflektovala jejich dřívější významné postavení (Dvořáková – Kunc 2009:58).

V rámci nového státu se naskytla otázka rozsahu autonomie obcí a provincií a došlo ke střetu dvou základních směrů – centralistického

³Risorgimento je slovo, které pochází s italštiny a je užíváno jako popis toho, jak došlo k vytvoření unitárního italského státu v roce 1861. Tento pojem odkazuje na skutečnost, jak italští národní obrozenci, spisovatelé, umělci chtěli, aby Itálie získala zpět svou prestiž z doby Římského impéria, a její obyvatelé tak na ni mohli být stále hrdí. (Chapman 2008: 7).

a autonomistického. Centralisté argumentovali faktem, že Itálie jako nově vzniklý stát by se v případě rozdělení suverenity centrální moci stala státem příliš křehkým. Autonomisté naopak trvali na vytvoření systému obecní správy a považovali za nezbytný i vznik regionální úrovně správy, a to z toho důvodu, aby své místo v nové politické struktuře našly také rozdílné jazykové a kulturní tradice (Šustková 2002: 169).

Po sjednocení Itálie však proběhla velká centralizace a nižší územní celky v Itálii prakticky neexistovaly. Tato situace zůstala nezměněna i během dvou světových válek, v období vlády fašistické diktatury probíhalo úsilí o ještě větší centralizaci Itálie. Nicméně v roce 1945 se začaly na italské politické scéně objevovat možnosti změny na decentralizovaný koncept státu, tak aby italským regionům byla přidělena určitá míra autonomie (Cotta – Verzichelli 2007:4). Právě příliš tvrdá centralizace byla považována za jeden z destabilizačních faktorů, se kterými se Itálie po roce 1945 snažila vypořádat. Impulsem k asymetrickému uspořádání byla obava z možnosti secese historicky významných států na jihu a dále také jazykově a kulturně odlišných okrajových regionů na severu Itálie.

2.2 Ústava z roku 1948

V roce 1946 byly všechny významné politické strany nakloněné určité formě decentralizace, což se projevilo i při přípravě poválečné ústavy, která byla nakonec přijata 27. 12. 1947 a vstoupila v platnost 1. 1. 1948.⁴ Italská ústava z roku 1948 byla postavena na myšlence regionalismu, s jehož koncepcí vhodnou pro Itálii přišel, Gaspare Ambrosini, významný italský politolog, který působil na univerzitě v Římě (Chapman – Mackenzie 1951: 185).

V nové italské ústavě byly zakotveny principy regionalismu. Ústava členila republiku na regiony, provincie a obce (čl. 114). Článkem 115 jsou regiony definovány jako samostatné správní jednotky s vlastními pravomocemi

⁴Viz *Costituzione della Repubblica Italiana*.

funkcemi (Šůstková 2002: 177). Ústava vyjmenovává 20 regionů⁵, jejichž uspořádání a členění je uvedeno na mapě⁶níže.

Znění ústavy ve článku 117 svěřilo regionům legislativní kompetence, byť zatím jenom ve výslovně uvedených oblastech. Mělo se jednat o široký soubor administrativních a politických záležitostí, které můžeme rozdělit do tří oblastí: 1. oblast sociálních služeb, především zdravotnictví a sociální péče, kde se shromaždovalo přes 50% regionálních výdajů, dále místní doprava, knihovny, muzea a školství. 2. Politika týkající se územního plánování, vodohospodářství, lesnictví. 3. Turistika, místní obchod a zemědělství v daném regionu. (Šůstková 2002: 177). Ústavní zakotvení však dlouhou dobu neodráželo politickou realitu. Zanedlouho od přijetí republikové ústavy vzniklo de facto i de iure pouze pět regionů, jednalo se o tzv. regiony se speciálním

⁵Konkrétně se jedná o Údolí Aosty (Valled'Aosta), Piemont, Ligurii, Lombardii, Tridentsko – Horní Adíže (Trentino – AltoAdige), Benátsko (Veneto), Friulsko – Julské Benátsko (Friuli – Venezia Giulia), Emilia - Romagna, Toskánsko (Toscana), Marche, Umbrii, Lazio, Abruzzo, Molise, Kampánii (Campania), Basilicatu, Puglii, Kalábrii (Calabria), Sicílii, Sardinii (Sardegna). Viz *CostituzionedellaRepubblicaitaliana*, Kapitola 5, Článek 114 – 133.

⁶OrderSonsof Italy in Amerika. *Italy infomation* (<https://www.osia.org/travel/italy-info.php>, 10. 03. 2016)

statutem. Regionalizace byla vynucována silnými tlaky na autonomii přicházející z periferie, z regionů lišících se od zbytku Itálie (Foltýn 2007: 84-85).

Na Sicílii dominovalo separatistické hnutí, které bylo podporováno mafií již v letech 1943 a 1944. Sicilské shromáždění si schválilo autonomní statut ještě před existencí nové italské ústavy, a to v roce 1946. Na Sardinii působilo autonomní hnutí Partito Sardo d'Azione již od první světové války, zvláštní statut byl Sardinii udělen v roce 1948. Valled'Aosta jako region s vyšším počtem francouzsky mluvících obyvatel přijímá statut v roce 1948. Populace v AltoAdige požadovala po druhé světové válce vytvoření specifického německy mluvícího regionu, italský stát však přiřadil Trentino s převahou italského obyvatelstva a vytvořil region Trentino-AltoAdige, kterému byl udělen zvláštní statut v roce 1949. Vznik Friuli-Venezia Giulia jako autonomního regionu se zvláštním statutem v roce 1963 měl být řešením problematické situace komplikovaných vztahů s Jugoslávií a existencí slovanských menšin na tomto území. Takto republikánská Itálie rozlišila oblasti, kde se vyskytovala silná lokální identita a spolu s ní silící požadavky na devoluci, a ostatními, kde výrazná územní identifikace chyběla (Čepová 2002:57). Tento jev je třeba spíše vnímat jako italskou snahu o udržení značně heterogenních oblastí než jako první krok regionalizace (Foltýn 2007: 85).

Zbývajících patnáct italských regionů (Piemonte, Lombardia, Veneto, Liguria, Toscana, Emilia-Romagna, Umbria, Marche, Lazio, Abruzzo, Molise, Puglia, Campania, Calabria, Basilicata) muselo čekat na vznik až do roku 1970, kdy byla Itálie reálně rozdělena na dvacet samosprávných regionů. Nově vytvořené regiony disponovaly značně omezenými pravomocemi oproti regionům se zvláštním statutem. Nadužívání čl. 127 ústavy z roku 1948, jenž umožňoval centrální vládě aplikaci tzv. klausule národního zájmu, která umožňovala centru zbavení pravomoci ústavně svěřené regionům. Takto se projevovala neefektivita pouze zdánlivě decentralizovaných samosprávných celků (Foltýn 2007: 85). V roce 1970 se rovněž konaly první volby do

regionálních rad regionů s řádným statutem, po kterých měla být zahájena činnost regionů. Avšak již zde byla vybudována vlivná centrální administrativa, která nebyla příliš nakloněná předání funkcí regionům, transfer kompetencí regionům byl tedy velmi obtížný. Navíc většina finančních prostředků zůstala v rukou státu (Cotta – Verzichelli: 11). V systému partitokracie⁷ byla moc stále držena v rukou politických stran a byla zde pouze minimální vůle delegovat pravomoci na nižší úroveň správy. Regionální vlády zůstaly nadále slabé. Stát mohl vetovat regionální legislativu. Regiony byly nadále finančně nesamostatné, jelikož až 90% jejich fondů pocházelo z centra a z toho 70% bylo vázáno na specifické oblasti, především zdravotní péči. Zde je vidět evidentní rozpor, který vznikl mezi ústavním zakotvením a reálnou politickou praxí. Pole působnosti regionů bylo omezováno dvěma proudy, národně politickými stranami shora a tradičními lokálními autoritami zdola. V 70. letech se tak utvořily regiony v podstatě bez regionalismu (Čepová 2002: 58).

2.3 Regionalismus prosazovaný severem

Až v průběhu 90. let dochází k prvním pokusům reformování decentralizovaného systému. Decentralizační tendence se projevují u regionů a populace, která vkládá naději do toho, co jí mohou zvýšené pravomoci přinést. Nejvíce aktivní jsou regiony na severu Itálie, kde značně roste podpora původně separatistického hnutí Ligy Severu⁸. Prezidenti jednotlivých regionů chtějí transformaci Itálie ve federální stát, kde jednotlivé oblasti mohou lépe vyjádřit vlastní produkční a kulturní potenciál v mezinárodních vztazích. Dále na centru požadují finanční autonomii, účast na rozhodování EU a participaci na tvorbě národní politiky. Na počátku 90. let Liga Severu požadovala konfederativní uspořádání a rozdělení země do tří makroregionů – Padanie na

⁷Partitokracie je definována jako dominance politických stran v politickém systému, jejichž role byla významější oproti ostatním politickým institucím. Politické rozhodování se odehrávalo více na stranické úrovni než na mechanismech explicitně daných ústavních zákonech (Čepová 2002:58).

⁸ Voličská základna Ligy Severu má multiregionální charakter a je založena na ose Lombardie-Benátsko. Strmiska hodnotí stranu Ligy Severu jako stranu, pro kterou nehrála a nehraje rovina regionální politiky a regionálního institucionálně-politického zázemí rozhodující roli. Určující rovina podle Strmisky byla skutečně rovina celostátní (Strmiska 2005: 75-77).

severu, Etrurii v centru a samostatný jih. Ve druhé polovině 90. let se začaly uskutečňovat reformy na úrovni regionálního federalismu, kdy stávajícím regionům byly uděleny větší kompetence, finanční autonomie, role v národním i evropském rozhodovacím procesu (Čepová 2002: 74-75).

2.4 Itálie v 21. století

V r. 2001 došlo ke schválení ústavní reformy, které spolu s sebou přineslo pro regiony doposavad nejdůležitější revizi. Ústavní reforma se týkala především postavení regionů s řádným statutem a rozdělení pravomocí mezi stát a regiony. Ústavní změna musela projít konfirmačním referendem a být tak schválena občany, jelikož v parlamentu nedosáhla potřebných dvou třetin ke schválení (Cotta – Verzichelli 2007: 189).

Byl revidován článek Ústavy číslo 114, podle něhož se republika nyní skládá z obcí, provincií, metropolitních měst, regionů a státu. Zrušen byl institut vládního komisaře, který kontroloval regionální aktivity (Čepová 2002:76).

V ústavní reformě z roku 2001 bylo nově zakotveno, že regiony mají finanční autonomii příjmů a výdajů. Konstituční jednotky mohou samy určovat a regulovat vlastní poplatky a podle velikosti regionů je určen proporcionalní podíl na daních. Pro znevýhodněné regiony, které jsou finančně méně zdatné, byla zřízena redistribuce prostředků, ta však leží v rukou státu. Stát dále odstraňuje sociální a ekonomické nerovnováhy. Avšak začlenění k těmto změnám do praxe vede značně obtížná cesta a k jejímu úplnému naplnění ještě nedošlo (Pajno 2009: 636).

V rámci ústavních změn byl revidován článek 117 ústavy, který pojednává o kompetencích regionů. Zatímco v ústavě z roku 1948 článek 117 původně vyjmenovával oblasti regionálních kompetencí a veškerých dalších pravomocí, ty pravomoci, které nebyly přímo vymezeny regionům, zůstávaly v kompetenci státu. V revizi ústavy došlo k inverzi tohoto článku. V ústavní reformě z roku 2001 jsou explicitně vymezeny kompetence státu a je zde

konstatováno, že kompetence, které nejsou explicitně vyhrazeny státu, patří mezi kompetence regionů. Mezi kompetence státu se obecně řadí obranná a zahraniční politika, včetně implementace evropského práva, makroekonomická a monetární politika, organizace a regulace vzdělávacího systému. Regiony jsou ústavou zavázány vstupovat do legislativních procesů Evropské unie, pokud se tyto zákony týkají obsahu jejich regionálních kompetencí (Šustková 2002: 198-199).

Matteo Renzi, nynější italský premiér navrhl novou ústavní reformu, níže jsou uvedeny její hlavní aspekty. Reforma byla chválena parlamentem na začátku května 2016, aby se však stala zákonem, musí získat podporu v národním referendu na podzim tohoto roku. Součástí reformy je, že senát - horní komora parlamentu - již nebude plnit hlavní roli při schvalování rozpočtu nebo ve většině jiných právních předpisů, a již nebude moci svrhnout vládu tím, že jí vysloví nedůvěru. Tyto pravomoci budou v budoucnu náležet jen poslanecké sněmovně. Senát bude zastupovat zájmy místních úřadů ve vládě, avšak bude mít málo konkrétní pravomoci. Senátoři i nadále budou moci hlasovat při volbě hlavy státu a ústavních soudců. Senát bude moci navrhnout změny zákonů, avšak pro sněmovnu nebudou tyto návrhy závazné. Celkový počet senátorů se sníží na 100 z 315 a senátoři již nebudou voleni přímo. Budou se skládat z regionálních zastupitelů a primátorů vybraných dvaceti regionálními vládami. Reforma zvyšuje pravomoci ústřední vlády na úkor regionů. Například regiony ztrácejí většinu svých dřívějších pravomocí nad politikou životního prostředí, vnitrostátních dopravních sítí, energetické politiky a nezaměstnanosti. Matteo Renzi tvrdí, že reforma povede k větší vládní stabilitě, což urychlí tvorbu právních předpisů. Pokud by reforma nebyla na podzim schválena, přislíbil Renzi svůj odchod z funkce. Kritici naopak tvrdí, že reforma bude mít za následek odstranění určité rovnováhy moci, jelikož se tímto krokem Itálie značně centralizuje (Reuters 2016).

3. Španělské království

3.1 Historický vývoj španělského regionalismu

Španělsko vzniklo jako stát dříve než Itálie, kde byl nacionalismus katalyzátorem budování státu. Španělsko si utvořilo strukturu státu ještě dlouho předtím, než nacionalistické ideologie dosáhly svého rozkvětu. Přesto, v každé této zemi, bylo vyžadováno, aby centrum úspěšně prosadilo svou autoritu i v regionech, jenž se nábožensky či jazykově odlišovaly od centra (Swenden 2006: 27).

Španělské království vzniká v roce 1469, kdy se spojila dvě význačná křesťanská království – Kastílie a Aragonie. Aragonské království se skládalo z Katalánska, Valencie a Baleárských ostrovů. Tři baskické provincie Guipúzcoa, Álava a Vizcaya, spadaly pod kastilskou správu. Počáteční proces vytváření Španělského státu byl řízen touhou křesťanských panovníků porazit Maury (tzv. Reconquista⁹). Pod vládou Habsburků bylo umožněno jednotlivým královstvím, knížectvím a panstvím nadále používat vlastní jazyk, regionální instituce a zákony. Například, třem baskickým provinciím bylo umožněno vybírat vyšší daně. Katalánsko získalo zvláštní status uvnitř Aragonské království, a bylo osvobozeno z určitých forem zdanění (ibidem: 28).

Napoleonská invaze ve Španělsku v roce 1808 urychlila španělský proces "budování státu". Po Napoleonově porážce byl vytvořen soudržnější politický a administrativní systém. V letech 1823 až 1857, byl vytvořen jednotný systém místních vlád, ministerský vládní systém a jednotný systém sekundárního vzdělávání. Zvláštní uznání baskických a kastilských provincií je historického rázu, proto homogenizace Španělska je značně obtížná. Hospodářská nadřazenost Katalánska a Baskicka a centrum soustředící se především na budování imperialismu v zámoří, než na budování domácí národní politiky, přispělo k těmto obtížím. Kromě toho se dva hlavní odlišné

⁹Pojmem reconquista ("znovudobytí") se označuje období zpětného vytlačení Maurů z Pyrenejského poloostrova, v reakci na jejich předchozí invazi do oblasti (Encyklopaedia Britannica 2015).

regiony (Katalánsko a Baskicko) a Galicie se odlišují vlastním regionálním jazykem. Relativně vysoký ekonomický růst katalánské a baskické ekonomiky podpořil menšinový nacionalismus. Ekonomické úspěchy těchto regionů stály v ostrém kontrastu k výsledkům z vládnoucích politických tříd v Madridu, jejichž politické chování bylo často - správně - vnímána jako zkorumpované a diskriminační. Sociální zázemí baskických a katalánských nacionalistů bylo odlišné ve dvou hlavních aspektech (ibidem: 29).

Za prvé, nacionalismus v Katalánsku byl primárně inicializován úspěšnou místní buržoazií, jež odmítala vliv kastilských politických a administrativních elit v jejich ekonomických záležitostech. Za druhé, již tradičně byl baskický nacionalismus více "introspektivní" a etnicky zarámovaný než katalánský nacionalismus. Baskický jazyk nelze považovat za mobilizační prvek. Na rozdíl od většiny občanů, kteří žijí v Katalánsku, většina občanů, kteří žijí v Baskicku, nehovoří baskičtinou (baskicky euskera). Nacionalismus Basků je považován více „etnický“ či „občanský“, než katalánský nacionalismus (ibidem: 29).

3.2 Druhá španělská republika a občanská válka v letech 1936 až 1939

Navzdory krátkému trvání druhé republiky (1931-39) přispěl její vznik nejen k řešení etnicko-teritoriálních konfliktů. Největším přispěním bylo vytvoření regionálního modelu státu, který stojí někde mezi unitárním a federálním modelem státu. To vedlo k autonomnímu statutu pro Katalánsko, Baskicko a Galicii. Nicméně, otázka regionální autonomie také hrála zásadní roli v politické polarizaci vedoucí až k občanské válce v letech 1936 až 1939 (Moreno 2013: 54).

V roce 1932 byl schválen autonomní statut Katalánska, jenž definoval Katalánsko jako autonomní region v rámci španělského státu. Stanoveny byly základní autonomní instituce a vztahy mezi nimi. Vytvořena byla také výkonná

rada v čele s předsedou vlády. Dále byla zavedena katalánštinu jako druhý úřední jazyk vedle kastilštiny (Generalitat de Catalunya 2014).

Představitelé Baskicka předložili návrh svého autonomního statutu již o rok dříve, ten byl však kongresem odmítnut, neboť překračoval meze autonomie vyjádřené v ústavě. Po složitém vyjednávání se tak Baskové dočkali svého statutu až v roce 1936, dle něj baskický region zahrnoval provincie Álava, Guipúzcoa a Vizcaya (Navarra byla nakonec, oproti statutu z roku 1931, vyřazena). Baskičtina byla uznána jako oficiální jazyk spolu s kastilštinou, baskická vláda měla mít přibližně stejný rozsah autonomních pravomocí jako katalánská vláda. V červnu roku 1936 byl v referendu schválen galicijský autonomní statut, vzhledem k počínající občanské válce se jím ale už parlament nestihl zabývat (Swenden 2006: 31).

Ačkoliv bylo autonomní hnutí ještě poměrně mladé, šířilo se v dobách Španělské občanské války po celém Španělsku. S vítězstvím generála Franka (1. dubna 1939) nastalo dlouhé období politické decentralizace, jež si stanovilo za cíl znovu vybudovat jednotné Španělsko (Moreno 2007: 10).

3.3 Diktátorský režim Franciska Franka

Režim Franciska Franka můžeme rozdělit na dvě období, a to na první, represivní, které probíhá zhruba od konce občanské války do 60. let 20. století. V této době můžeme hovořit o totalitním režimu až s fašistickými rysy. Od roku 1957 datujeme druhé období, jež můžeme definovat jako období autoritářského režimu na území Španělska, které trvá až do smrti Franciska Franka roku 1975. To, co je ale viditelně spjaté s frankistickým režimem, je odpor ke komunismu a separatismu, či jakémukoliv dělení Španělska. Občanskou válku v letech 1936 až 1939 Franco přirovnával k boji proti komunismu, již zde je tedy patrné antikomunistické cítění (Ženíšek 2006: 97–98).

Od 60. let se začaly nároky na regionální autonomii podstatně zvyšovat. Během posledních let Frankova režimu vytvořila opoziční strana program,

který spojoval jak demokratické zákony, tak politickou decentralizaci. Historické regiony (Baskicko, Katalánsko a Galíci) a opoziční síly byly schopné formulovat politický diskurs odsuzující absenci demokracie a neutichající útoky na jejich identity. V těchto komunitách se demokracie a etnicko-územní nároky staly neoddělitelné. Tímto způsobem si ideologie samosprávy a politické decentralizace našla cestu do současného španělského demokratického vědomí (Moreno 2007: 11).

Franco, který držel veškeré pravomoci při hledání svého nástupce ve svých rukou, hledal někoho, kdo by nadále i po jeho smrti rozvíjel frankistickou vizi Španělska. Již v roce 1947 byly společně s novým zákonem představeny podmínky, které musí budoucí španělský král splnit. Mezi něž patří, že nástupce může být pouze člen královské rodiny bourbonské dynastie. Pro Franka se zdál být optimálním kandidátem Juan Carlos, vnuk posledního španělského krále Alfonse XIII. Záměrně byl Frankem z nástupnické linie vyřazen otec Juana Carlose Juan Bourbonský, jenž nesouhlasil s frankistickou diktaturou a počátkem 30. let za dramatických událostí opustil Španělsko (Piknerová 2011: 61).

Původně se zdálo, že Frankem navržený nástupce Juan Carlos I. bude věrným následovníkem jeho linie. Nově zvolený španělský král se však postavil do čela demokratizace a částečně právě jemu Španělsko vděčí za úspěšně zvládnutý přechod od diktátorského režimu k demokracii v letech 1976 až 1978. Odloučení se od minulosti pojmenovávané jako „pakt zapomnění“ je spojeno se značným nárůstkem lokálního regionalismu, který byl více než 40 let značně utlačován a jenž se začal objevovat v těch oblastech, které byly tradičně regionálně nevýrazné a ve kterých bychom jen těžko hledaly historické příčiny pro růst separatismu. Vzrůstající tendence regionalismu korespondovaly s touhou o rychlý vstup do Evropského společenství, jež zdůrazňovalo význam lokální úrovně správy a požadovalo po svých členech, aby co možná v největší míře posílili tuto úroveň správy. Cílem postfrankistického Španělska tedy byla jeho demokratičnost, ale zároveň

i decentralizace, jejímiž nositeli se především staly tzv. historické regiony, které ve 30. letech získaly autonomní status (Piknerová 2011: 61- 62).

Po Frankově smrti v roce 1975 panovala mezi demokratickými stranami všeobecná shoda o nutnosti decentralizace. Nicméně, konkrétní model decentralizace, jenž by měl být přijat, nebyl zřejmý. Nakonec až široký politický konsensus umožnil sepsání ústavy z roku 1978, která sebou přinesla dvojznačné územní uspořádání Španělska. Dva různé koncepty, které se vzájemně tradičně konfrontovaly, byly ukotveny v nové ústavě: na jedné straně myšlenka nedělitelného španělského národního státu a na straně druhé historické národnosti spolu s regiony (Moreno 2007: 11).

3.4 Ústava z roku 1978

Španělská ústava z roku 1978 byla produktem politického kompromisu mezi končícím frankistickým režimem, jeho centralizační politikou a federalizačními požadavky některých regionů, především Katalánska a Baskicka. Silný regionalismus panoval i v Galicii či Andalussii (Hloušek 2011: 226).

Během autoritářské vlády Franciska Franka se z regionalismu stala legitimní síla demokratického odporu proti asimilační a unitární politice. Proto bylo na nároky Katalánska a Baskicka brán zřetel při budování španělského demokratického státu. Baskicko, Galicie a Katalánsko jakožto historické regiony získaly formu regionální autonomie. Navarra, jenž se nepřipojila k Baskicku získala také zvláštní statut. K těmto čtyřem regionům dále patří třináct „obyčejných“ regionů, které nemají status "historický" regionů. V Andaluzii jsme mohli nalézt silnou regionální identitu již dlouho předtím, než se Španělsko demokratizovalo. Navarra byla původně nezávislé království. Geografická izolace Kanárských a Baleárských ostrovů měla za následek vznik určité formy regionální identity. Nicméně, León, který byl původně královstvím byl začleněn do nové oblasti s názvem Kastilie a León. V Regionech, jako Rioja, Kantábrie nebo Murcia se tradice samosprávy

nevyskytovala (Swenden 2006: 31). V dnešní době se Španělsko skládá ze sedmnácti autonomních komunit (*comunidades autonomas*), které vznikly procesem politického vyjednávání v letech 1979 až 1983 (Hloušek 2011: 226) a jejichž uspořádání a členění je uvedeno na mapě¹⁰ níže.

Španělská ústava jako ústava unitárního státu relativně podrobně stanovuje základy, možnosti, iniciativy způsobu vzniku i fungování autonomie. Španělská ústava přiznává právo na autonomii národnostní, ale i regionů. Ústavně ustanovené autonomní jednotky disponují ústavními pravomocemi. Autonomní jednotky (*provincie*) jsou založeny statutem, který stanovuje paralelní úřední jazyk, vlajky, znaky a jejich užívání. Iniciativa vzniku autonomie vychází ze z návrhu provinční vlády, zatímco autorizace náleží parlamentu (*Cortes generales*) ve formě zákona. Z ústavního hlediska jsou Statuty považovány za základní institucionální normu a součást právního úřadu. Ústava stanovuje nezbytnou obsahovou součást těchto Statutů, mezi něž řadíme název, teritorium, strukturu institucí a přesně vymezenou kompetenci, která respektuje unitární ústavu. Ústava přesně vymezuje výlučnou působnost

¹⁰World atlas. *Regions Of Spain – Map & Description* (<http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/europe/lcolor/esregions.htm>, 01. 04. 2016)

unitárního státu, jakož i základní strukturu autonomních orgánů. Dále se ústava zmiňuje o centrálních orgánech, jako je ústavní soud, správní soud a účetní dvůr, které ve vymezených oblastech dohlíží nad činností autonomie (Klíma 1994b: 24).

Jak již bylo řečeno, Španělsko skládá ze sedmnácti autonomních komunit. Impuls k vytváření autonomních komunit vzešel vždy zdola, nejednalo se tedy o centrální rozhodnutí madridské vlády regionalizovat celou zemi. Statuty jednotlivých komunit se navíc historicky několikrát měnily. První vlnu změn zaznamenalo Španělsko na počátku 90. let a druhá a třetí vlna následovala o několik let později. Regiony se nesnažily získat jen lepší vymezení kompetencí, ale i evropskou integraci, z níž by mohly profitovat (Hloušek 2011: 226).

3.4 Španělsko na přelomu 20. a 21. století

Dodnes neutichla politická debata mezi zastánci změny ústavy žádající federalizaci země a zastánci současného stavu. Baskové, Galijci a Katalánci navíc chtějí, aby byli uznáni jako národy a Španělsko tedy prohlášeno za mnohonárodnostní stát. V těchto komunitách navíc existuje značně se odlišující regionální stranický systém od celošpanělské politiky. Posiluje se také role regionálních prezidentů, kteří se od roku 2004 pravidelně scházejí s ministerským předsedou (Hloušek 2011: 227).

Asymetrické rysy španělské decentralizace se výrazně změnily od doby, kdy započala decentralizace. Nyní, ve všech sedmnácti regionech nalezneme shodné instituce. Každý region má vlastního ministerské předsedu, výkonné, zákonodárné shromáždění, civilní službu a soudní dvůr. Do roku 2001 všechny regiony byly zapojeny do oblastí městského plánování, cestovního ruchu, sociální péče a případně také regionální jazykové politiky (Swenden 2006: 65).

Nejvýznamnějším krokem ke snížení úrovně formální asymetrie přišel v roce 1992. Technicky vzato, bylo možné k takovému kroku dojít již v roce 1987, avšak trvalo dalších pět let získat nezbytnou podporu obou největších

stran v parlamentu, sociálních demokratů (PSOE) a konzervativců (PP). Dohoda rovněž stanovila úroveň odpovědnosti regionů. Nicméně jejím hlavním cílem bylo vyrovnání rozdílů kompetencí mezi fast-track a slow-track regiony. V návaznosti na dohodu z roku 1992, centrum přeneslo důležité pravomoci v oblasti vzdělávání na všechny regiony v roce 1996. Dohoda z roku 2001 upravila pravomoci regionů v oblasti zdravotní péče tak, že je zde jen již formální nesoulad mezi fast-track a slow-track regiony (Swenden 2006: 66).

V letech 1993 až 2000, byly dvě menšinové ústřední vlády závislé na podpoře regionálních stran v Katalánsku, Baskicku a dokonce i Kanárských ostrovech. Ačkoli toto podpořilo úroveň regionální autonomie těchto jednotlivým regionů, nikterak to však nezvýšilo asymetrii. Například podíl na daních z příjmů přicházející z centra, který připadne regionům, se v letech 1993 až 2000 zdvojnásobil (z patnácti na třicet procent), přesto fast-track regiony (s výjimkou Baskicka) neobdržely žádné výhody při přerozdělování (Swenden 2006: 66).

4. Autonomní a separatistická hnutí v Itálii a Španělsku

Vzrůstající nacionalistické a separatistické tendence určitých regionů nalezneme nejenom ve Španělsku, ale i v Itálii. Tyto separatistické tendence jsou často vyjádřeny různými způsoby a skupinami, nalezneme je v odlišných regionech. Některé tendence jsou historického rázu a mají za sebou dlouholetý vývoj, zatímco ostatní mohou vzniknout či vznikaly v posledních letech.

S prvním vzednutím moderního separatismu se setkáváme v roce 1984 v Lombardii, kde byla založena autonomní lombardská liga Umbertem Bossim. Liga prosazovala odtržení Lombardie již od svého vzniku zpočátku, čímž chtěla způsobit větší tlak na centrální vládu a prosadit tak svoji agendu. Postupně se zrodily další hnutí v ostatních regionech na severu Itálie zejména v Benátsku a Ligurii. S téměř deseti milionů obyvatel a hlavním městem Milánem je Lombardie nejlidnatější a nejvíce prosperující region v Itálii, který se svými historickými kořeny spojenými s keltskou kulturou se odlišuje od jihu Itálie ještě více. Na počátku 90. let se Lombardská liga spojila s pěti podobnými autonomními uskupeními a to benátskou ligou (Liga Veneta), autonomním Piemontem (Piemont Autonomista), ligurskou unií (Unión Ligure), ligou Emilia-Romagna (Lega Emiliano-Romagnola) a toskánskou aliancí (Alleanza Toscana) – společně vytvořili severní alianci (Alleanza Nord), který byl posléze přejmenována na Ligu Severu (Lega Nord), v čele s Umbertem Bossim (Roth 2015: 87-88).

V regionálních volbách v roce 2013 získala Liga Severu 13 % hlasů a Roberto Maroni předseda strany, se stal prezidentem Lombardie. Liga Severu působí také v polovině lombardských provincií. Někteří obyvatelé Lombardie, s rozdílnými politickými názory by raději byly občany takzvané Insurbie. Insurbie není politickou entitou, jedná se o „euroregion“ který byl v roce 1995 uznán Radou Evropy (Council of Europe) a jenž zahrnuje tři provincie v Lombardii – dvě z nich jsou v Piedmontu a třetí provincie s názvem Ticino se nachází ve Švýcarsku v regionu, kde žije převážně italsky hovořící

obyvatelstvo. Euroregiony nejsou regiony politickými, ale určitými subjekty, jež by měli pobídnout jednotlivé země k vytvoření kulturního spojeneckého společenství, jež překračuje hranice jednotlivých států a povede je ke spolupráci v oblasti životního prostředí, kultury a rozvoje cestovního ruchu (Roth 2015: 87-88).

Výbor regionů, jež je poradní institucí zastupující regionální a místní samosprávné celky všech 28 členských států Evropské unie. Ti se mohou jeho prostřednictvím vyjadřovat k právním předpisům EU, které mají přímý dopad na regiony a města (European Union: nedatováno). Baskicko a Katalánsko zaujalo ve Výboru regionů pozici největší příznivců rozšiřování kompetencí EU, kteří zde vidí způsob jak posílit postavení svých regionů. Můžeme zde však spatřit patrný rozdíl mezi Katalánskem a Baskickem. Zatímco Baskicko důsledně dbá na prosazení vlastních zájmů a soustředí se především na vývoj vlastního území, Katalánsko se stalo součástí projektu Čtyř evropských motorů (Four Motors of Europe: nedatováno). Tento projekt byl spoluvytvořen s francouzským regionem Rhône-Alpy, italskou Lombardií a německým Bádensko-Virtemberskem (Piknerová 2011: 67) v roce 1988 s vidinou vytvoření jednotného evropského trhu na obzoru (1.1 1993). Cílem bylo zlepšit mezinárodní význam těchto regionů a zároveň podpořit jejich úlohu v rámci rodící se Evropské unie. Projekt Čtyř evropských motorů je flexibilní aliancí, jež předběhla značně svou dobu v rámci decentralizované spolupráce. Dokázala udržovat svou činnost a pevné vazby mezi čtyřmi členskými regiony (Four Motors for Europe: nedatováno).

Evropská integrace spolu se stále existujícími požadavky Katalánska a Baskicka změnit stávající autonomní status z roku 1979, ovlivňují proces španělské decentralizace v současnosti (Piknerová 2011: 67).

V návaznosti na to, v roce 2006 přišel katalánský parlament s reformou, jež navrhovala rozšířit kompetence katalánských autonomních orgánů. Návrh byl v referendu podpořen Katalánci (73 % hlasovalo pro rozšíření kompetencí),

avšak co bylo důležitější, hlasování se účastnilo pouze necelých 49 % oprávněných voličů, nejméně v celé historii katalánských referend (Piknerová 2011: 67).

V roce 2014 katalánští nacionalisté uspořádali neoficiální hlasování o nezávislosti Katalánska. Úřadující premiér od roku 2011, Mariano Rajoy však tento krok označil za protiústavní a vydal ho Ústavnímu soudu k posouzení, a trval na pozastavení referenda. 80 % voličů se vyslovilo k podpoře nezávislosti Katalánska, avšak hlasování bylo nezávazné, jelikož jej Ústavní soud označil za protiprávní. Katalánští nacionalisté považovali výsledek referenda za rozhodující okamžik a prohlásili regionální volby v září 2015 za de facto referendum o nezávislosti Katalánska. Katalánska nacionalistická strana získala absolutní většinu v regionálním parlamentu složeného ze 135 křesel a tím započala proces směřovaný ke vzniku nezávislosti Katalánska. Španělská vláda opět zasáhla a deklarovala tento separatistický krok za protiústavní (BBC 2015).

Katalánsko má nyní separatistickou vládu. Trvalo měsíce vyjednávání, než byla uzavřena dohoda, ale nový prezident, Carles Puigdemont, nakonec získal podporu parlamentu. Katalánsko má za cíl stát se novým státem v rámci EU. Puigdemont říká, že jeho vláda bude následovat dohodnutý plán zřídit nezávislé katalánské instituce, které by mohly nakonec převzít většinu pravomocí od státních institucí. Hlavní překážkou pro Katalánce je ústava, kde se uvádí, že Španělsko je nedělitelné a ozbrojené síly jsou garanti územní celistvosti. Teoreticky to znamená, že pokud se Katalánsko někdy jednostranně prohlásí, že nezávislé, centrální Španělská vláda zde může vojensky zasáhnout. Nepředpokládá se, že by události mohly někdy zajít tak daleko. Mnohem pravděpodobnější je, že celá záležitost bude nadále posuzovat Ústavní soud, jenž bude kontrolovat separatisty, aby si nepřivlastňovaly ty pravomoci, které jim ústava převzít neumožňuje. Centrální vláda může také v případě potřeby pozastavit regionální samosprávu. Mariano Rajoy, premiér z konzervativní strany (PP) čtyři roky odmítá podstoupit Katalánsku jakékoliv další pravomoci.

V prosincových volbách v roce však ztratil třetinu mandátů a nyní je v čele prozatímní vlády. Nové volby by se měly uskutečnit v květnu roku 2016. Do té doby, Rajoy plánuje udržet nekompromisní postoj vůči Katalánsku, neumožňující mu jakékoliv další referendum. Katalánští separatisté chtějí dosáhnout svého cíle s podporou mladších generací, které jsou klíčové pro budoucnost hnutí (The Guardian 2016).

Závěr

Předmětem bakalářské práce bylo popsat a porovnat základní charakteristiku a rysy dvou regionálních států v Evropě – Itálie a Španělska. Na základě analýzy zhodnotím, jak se tyto regionální státy od sebe odlišují, či naopak ve kterých rysech jsou si podobné. K tomu, abychom mohli hodnotit tyto regionální státy, bylo zapotřebí stanovit si a popsat základní teoretické pojmy a analyzovat historický vývoj regionalismu obou států.

Regionální model státu byl jak v Itálii, tak ve Španělsku nastolen vytvořením ústavy (v letech 1948 a 1978). Podle pátého článku italské ústavy: „Jednotná a nedílná republika uznává a podporuje místní samosprávu, v podnicích závislých na státu provádí širokou správní decentralizaci, přizpůsobuje zásady a metody svého zákonodárství požadavkům autonomie a decentralizace“ (Outrata 1965: 129). Článek číslo dvě španělské ústavy říká: „Ústava je založena na nedělitelnosti španělského národa, ústava uznává a chrání práva všech národností a regionů, ze kterých se španělský stát skládá a dále udržuje solidaritu mezi nimi“ (Congreso nedatováno).

Ústavy jasně definují pozici autonomií, ale zároveň chrání nedělitelnost státu. V Itálii nalezneme regiony, zatímco ve Španělsku se více ustálil název autonomní komunity. V Itálii jsou regiony rozděleny do dvou skupin. První skupinu tvoří patnáct regionů s řádným statutem, zatímco druhá se skládá z pěti regionů se statutem zvláštním. Regiony se zvláštním statutem se striktně řídí ústavou, zatímco zbývajících pět regionů disponuje mnohem širším polem působnosti a aktivitami, ve kterých může rozhodovat samotně. Na rozdíl od Itálie, status španělské autonomní komunity je přijímán místním shromážděním, jež se skládá z delegátů daných regionů a členů obou komor parlamentu. U obou států narážíme na společný prvek a tím je značný rozdíl ve velikosti a celkově i počtu obyvatel v jednotlivých regionech. Například rozdíl mezi Lombardií, jenž má 9 mil. obyvatel a regionem s názvem Údolí Aosty,

který má pouze 100 tisíc obyvatel. Zde vidíme, že velikost a počet obyvatel netvořili zásadní indikátory při procesu vzniku regionů.

V úvodu jsem si stanovila určité otázky, na které jsem se po celou práci snažila nalézt odpověď. Na základě znalostí z praktické části bakalářské práce mohu tedy na stanovené otázky odpovědět. První stěžejní otázkou bylo z jakých důvodů se regiony ve Španělsku a Itálii snažily, a ve značné míře stále ještě snaží získat větší autonomii v rámci vlastního státu.

Můžeme říct, že regionalismus a regionalizace patří k zásadním rysům Španělska již od druhé poloviny 15. století, tedy od doby jeho vzniku. Snaha moderního nacionalismu sjednotit Španělsko selhala, jednotlivé regiony si udržely svou unikátnost a specifika až do dnešní doby. Mezi historické regiony řadíme Baskicko, Katalánsko a Galicii. Tyto regiony se odlišují od zbytku Španělska vlastní specifickou kulturou, svébytnými tradicemi a jazykem. V mnohém se však Baskicko a Katalánsko odlišují i mezi sebou. Katalánsko, jako ekonomicky soběstačný region si uvědomuje svou pozici a tak se již tradičně orientuje jak ekonomicky, ale i politicky směrem do Evropy. Tomu také přispívá jeho geografická poloha, jenž mu umožňuje snadněji navazovat kontakty a spolupráci směrem na evropský kontinent či do oblasti Středozemního moře. Baskicko naopak vyznává politiku uzavřenosti, jež je doplňována pocitem určité rasové výjimečnosti. Baskicko zdůrazňuje a utvrzuje vlastní jedinečnost odlišným původem a jazykem. V případě Itálie nesledujeme tak zásadní a svébytné rozdíly mezi regiony, jež by se lišily jak jazykově tak kulturně. V Itálii se však setkáváme s rozdílem prosperujícího industriálního severu a zemědělsky zaměřeného jihu. S téměř deseti miliony obyvatel a hlavním městem Milánem je Lombardie nejlidnatější a nejvíce prosperující region v Itálii, který se svými historickými kořeny spojenými s keltskou kulturou značně odlišuje od jihu Itálie. Výsledkem toho je, že se od 80. let 20. století setkáváme v Lombardii se vzrůstající vlnou moderního separatismu, jež byla umocněna založením autonomní lombardské ligy.

Lombardská liga se na počátku devadesátých let spojila s obdobnými autonomními uskupeními a byla přejmenována na Ligu Severu.

Katalánsko a Lombardie se stali součástí projektu Čtyř evropských motorů (Four Motors of Europe), který byl vytvořen v roce 1988 s vidinou vytvoření jednotného evropského trhu na obzoru, jenž byl posléze vytvořen v roce 1993. Cílem bylo zlepšit mezinárodní význam těchto regionů a zároveň podpořit jejich úlohu v rámci vznikající Evropské unie.

Další stěžejní otázkou bylo, zda dochází k posilování kompetencí regionů s případným směřováním k federalizaci? Španělský stát odjakživa musel určitým způsobem reagovat na požadavky regionů a stoupence federalismu či unitarismu. Vnitropolitický vývoj můžeme rozdělit na tři období. 1. Snaha o federalizaci Španělska za první republiky. 2. Silná centralizace v období frankistického režimu. 3. Dnešní stav, jenž výsledkem politického kompromisu mezi končícím frankistickým režimem, jeho centralizační politikou a federalizačními požadavky některých regionů, především Katalánska a Baskicka. V 70. letech tedy vzniká koncept regionálního státu stojící na „poloviční cestě mezi unitárním státem a státem federativním“ (Říchová, Fiala 2002: 17). V případě Španělska, bych ráda poukázala na fakt, že od doby kdy započala decentralizace, se asymetrické rysy decentralizace značně změnily. Nyní, ve všech sedmnácti regionech nalezneme shodné instituce. Každý region má vlastního ministerské předsedu, výkonné, zákonodárné shromáždění, civilní službu a soudní dvůr. Ačkoliv regiony disponují shodnými institucemi, je zřejmé, že španělské vnitřní uspořádání ještě nedovršilo ke své finálně podobě. Katalánské a Baskické požadavky jsou stále aktuálním tématem na politické scéně. Můžeme předpokládat, že Katalánsko se bude snažit stále více obracet na evropské partnery a to proto, aby získalo nejen větší ekonomickou, ale i politickou nezávislost vůči Madridu. Baskicko si podlé mého názoru bude i nadále snažit udržet svoji svébytnost a zdůrazňovat svoji odlišnost a jedinečnost v rámci Španělského státu.

V případě Itálie a kompetencí jednotlivých regionů je značně podstatná ústavní reforma z roku 2001 v níž bylo zakotveno, že regiony mají finanční autonomii příjmů a výdajů. Konstituční jednotky mohou samy určovat a regulovat vlastní poplatky a podle velikosti regionů je určen proporcionalní podíl na daních. Pro znevýhodněné regiony, které jsou finančně méně zdatné, byla zřízena redistribuce prostředků, ta však stále leží v rukou státu.

V ústavní reformě z roku 2001 jsou explicitně vymezeny kompetence státu a je zde konstatováno, že kompetence, které nejsou explicitně vyhrazeny státu, patří mezi kompetence regionů. Matteo Renzi, nynější italský premiér navrhl novou ústavní reformu. Reforma byla chválena parlamentem na začátku května 2016, aby se však stala zákonem, musí získat podporu v národním referendu na podzim tohoto roku. Součástí reformy je, že celkový počet senátorů se sníží ze 315 na 100. Jednotliví senátoři již nemají být voleni přímo. Budou se skládat z regionálních zastupitelů a primátorů vybraných dvaceti regionálními vládami. Přijetím této reformy by se značně zvýšily pravomoci ústřední vlády na úkor regionů. Podle Renziho by přijetí reformy vedlo k větší vládní stabilitě, což by urychlilo tvorbu právních předpisů. Pokud bude reforma na podzim roku 2016 schválena, bude to mít za následek oslabení postavení regionů a pravděpodobně i odstranění určité rovnováhy moci, jež doposavad panovala a která by se v případě přijetí reformy vychýlila směrem k centru.

Seznam pramenů a literatury

BBC (2015). *Catalonia's push for independence from Spain* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-29478415>, 05. 04. 2016).

Chapman, B. - Mackenzie, W. M. J. (1951). *Federalism and Regionalism. A Note on the Italian Constitution of 1948* (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2230.1951.tb00199.x/pdf>, 05. 04. 2016) p. 185 – 194.

Chapman, T. (2008). *The Risorgimento: Italy, 1815-1871* (Tirril: Humanities-Ebooks).

Congreso (nedatováno). *Constitution* (http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf, 10. 04. 2016).

Costituzione della Repubblica Italiana (<http://www.quirinale.it/qnrw/statico/costituzione/pdf/Costituzione.pdf>, 10. 03. 2016).

Cotta, M. – Verzichelli, L. (2007). *Political Institutions in Italy* (New York: Oxford University).

Čepová, A. (2002). Decentralizace národních států v západní Evropě (Velká Británie, Španělsko, Francie, Itálie). In: Fiala, V. – Říchová, B., a kol., *Úloha politických aktérů v procesu decentralizace* (Olomouc, Praha: Moneta – FM), s. 36–101.

Dvořáková V. – Kunc J. (2009). Italská republika: partitokracie v re/konstrukci. In: Říchová, B., a kol., *Západoevropské politické systémy: komparace politických systémů* (Praha: Oeconomica), s. 58-96.

Encyklopaedia Britannica (2015). *Reconquista* (<http://www.britannica.com/event/Reconquista>, 30. 03. 2016).

European Union (nedatováno). *Výbor regionů* (http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/cor/index_cs.htm, 02. 04. 2016).

Foltýn, T. (2007). Decentralizace. Příklad Itálie a Španělska. In: Dančák, B. – Hloušek, V. a kol. *Víceúrovňové vládnutí v Evropě: zkušenosti, problémy a výzvy*. (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), s 81-90.

Four Motors for Europe (nedatováno). *Organization* (<http://www.4motors.eu/-Organization-.html>, 02. 04. 2016).

Generalitat de Catalunya (2014). *The contemporary Government of Catalonia (20th and 21st centuries)*, (http://web.gencat.cat/en/generalitat/historia/historia_4/, 05. 03. 2016).

Heywood, A. (2008). *Politologie* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Holländer, P. (2009). *Základy všeobecné státovědy*. (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk).

Hloušek, V. a kol.(2011). *Politické systémy* (Brno: Barrister & Principal).

Keating, M. (1999). *The new regionalism in Western Europe: Territorial Reconstructing and Political Change* (Cheltenham – Northampton: Edward Elgar).

Klíma, K. a kol. (2011a). *Státověda* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk).

Klíma, K. (1994b). *Ústavní systémy* (Plzeň: ZČU Plzeň).

Moreno, L. (2007). *Federalization in multinational Spain* (<http://ipp.csic.es/sites/default/files/content/workpaper/2007/dt-0704.pdf>, 25.03 2016), p. 1-20.

Moreno, L. (2013). *The federalization of Spain* (London, New York: Routledge).

Outrata V. (1965) *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky*. 2. (Praha: NPL).

Pajno, S. (2009) *Regionalism in the Italian Constitutional System, Diritto e Questioni Pubblich*, (http://www.dirittoequestionipubbliche.org/page/2009_n9/05_studi-08_S_Pajno.pdf, 10. 03. 2016), p. 625 – 642.

Piknerová, L. (2011). Formování španělského regionalismu a jeho proměny ve 20. století. *Politologická revue* (2), s. 53-74.

Roth, Ch. (2015). *Let's Split! A Complete Guide to Separatist Movements and Aspirant Nations, from Abkhazia to Zanzibar* (Sacramento: Litwin Books).

Reuters (2016). *Factbox: Key planks of Italy's constitutional reform* (<http://www.reuters.com/article/us-italy-reform-factbox-idUSKCN0XC0J6>, 10. 4. 2016).

Říchová, B.– Fiala, V. (2002). Decentralizační trendy v současné Západní Evropě. In: Fiala, V. – Říchová, B., a kol., *Úloha politických aktérů v procesu decentralizace* (Olomouc, Praha: Moneta – FM), s. 9–27.

Strmiska, M. (2005). *Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně politický pluralismus: pojetí a typologie evropských regionálních stran a regionálních stranických soustav* (Brno: AP).

Swenden, W. (2006). *Federalism and regionalism in Western Europe: a comparative and thematic analysis*. (New York: PalgraveMacmillan).

Šústková, M. (2002). Role politických aktérů v procesu decentralizace Itálie. In: Fiala, V. – Říchová, B., a kol., *Úloha politických aktérů v procesu decentralizace* (Olomouc, Praha: Moneta – FM), s. 168–246.

The Guardian (2016). *Catalonia's separatist government will struggle to break stalemate with Spain* (<http://www.theguardian.com/world/2016/jan/11/catalonias-separatist-government-will-struggle-to-break-stalemate-with-spain>, 10. 04. 2016).

Ženíšek, M. (2006). *Přechody k demokracii v praxi a teorii* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Resumé

The objective of this thesis was to describe and explain the nature and basic characteristics of the existing concept of two regional states in Europe – Spain and Italy. The thesis was primarily addressed to analyse the concept of regional state in the context of historical and also contemporary political processes and tendencies, as well as cultural, social and other aspects. In the first part of the thesis, some relevant key terms and basic theoretical categories were explained and clarified. The basic model of state organization, such as unitary state, federation and regional state were presented. The second part introduced the comparative study of the Republic of Italy and the Kingdom of Spain. This part explained the concept of regional state in Italy and Spain, why they are organized in this way, historical background and also constitutional analysis of both countries. The last part focused on nationalism and active autonomist and secession movements.